

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/198347>

Please be advised that this information was generated on 2019-04-23 and may be subject to change.

Wie doe not spiek duts

Is het toegestaan om universitair onderwijs in het Engels te geven en niet (meer) in het Nederlands? Die vraag stond centraal in het kort geding dat de vereniging Beter Onderwijs Nederland (BON) had aangespannen tegen de Universiteit Maastricht en de Universiteit Twente en de Inspectie van het Onderwijs. De aanleiding voor het geding was dat er volgens BON afbreuk wordt gedaan aan de kwaliteit van het onderwijs als de voertaal in het hoger onderwijs onnodig wordt gewijzigd van het Nederlands

naar het Engels. Bovendien zou dit Engelstalige aanbod in strijd zijn met de WHW (Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek). De rechter werd gevraagd om de beide universiteiten te verbieden hun bacheloropleiding psychologie in het Engels aan te bieden.

Vrijdag 6 juli 2018 oordeelde de Rechtbank Midden-Nederland¹ dat onvoldoende aannemelijk was gemaakt dat de handelwijze van de Universiteit Maastricht en die

ONDERWIJS

Mr. dr. Carolus Grütters

Carolus Grütters is onderzoeker bij de vaksectie Rechtssociologie en Migratierecht van de Radboud Universiteit

van Twente in strijd zou zijn met de WHW. Op de juridische logica van de rechter valt weinig af te dingen. In het vonnis is helder beschreven waar het juridische geschil om draait, of de rechter wel bevoegd is, of eiser ontvankelijk is in zijn vorderingen en welke wettelijke bepalingen ter discussie staan. De rechter oordeelde vervolgens dat de over en weer gegeven argumenten niet leiden tot de conclusie dat het handelen van de universiteiten onrechtmatig is, althans in strijd met de WHW, en wees de vordering van BON af.

Zijn belangrijkste argument hiervoor is dat de WHW nogal wat ruimte laat aan de instelling om in een opleiding een andere taal dan het Nederlands te hanteren. De bepalingen uit de WHW waar het om draait, luiden als volgt:

- Artikel 1.3(5) WHW:
De instellingen voor hoger onderwijs schenken mede aandacht aan de persoonlijke ontplooiing van hun studenten en de bevordering van hun maatschappelijk verantwoorde-lijkheidsbesef. De bevordering van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef houdt ten minste in dat de instellingen, met inbegrip van degenen die hen formeel of informeel vertegenwoordigen, zich onthouden van discriminatoire gedragingen en uitlatingen. De instellingen richten zich in het kader van hun werkzaamheden op het gebied van het onderwijs wat betreft Nederlandstalige studenten mede op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands.
- Artikel 7.2 WHW:
Het onderwijs wordt gegeven en de examens worden afgenomen in het Nederlands. In afwijking van de eerste volzin kan een andere taal worden gebezigd:
 - a. wanneer het een opleiding met betrekking tot die taal betreft,*
 - b. wanneer het onderwijs betreft dat in het kader van een gastcollege door een anderstalige docent gegeven wordt, of*
 - c. indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode.*

¹ Rb Midden Nederland (zp Utrecht) 6 juli 2018, (kg), C/16/460210 / KG ZA 18-278, ECLI:NL:RBMNE: 2018:3117.

In artikel 1.3(5) WHW is – onder meer – bepaald dat een instelling voor hoger onderwijs (in casu een universiteit) in het aanbod van het onderwijs, wat betreft de Nederlandstalige studenten, zich mede richt op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid van studenten in het Nederlands. De bevordering van taalvaardigheid in het Nederlands is daarmee een wettelijk voorschrift. De formulering is ruim: de instelling dient zich te ‘richten op de bevordering van’ de genoemde vaardigheid. De wijze waarop is echter niet voorgeschreven.

Volgens de rechter sluit artikel 7.2 WHW hierop aan. In deze bepaling is weliswaar het uitgangspunt geformuleerd dat het Nederlands moet worden gebezigd, maar er is ook de mogelijkheid gecreëerd om een andere taal te hanteren, indien ‘de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaak’. Ten overvloede staat er dan ook nog een verwijzing naar een gedragscode – die door elke instelling zelf kan worden geformuleerd – waarin de richtlijnen staan om de ene of de andere taal te hanteren, zolang er maar een ‘noodzaak’ aannemelijk wordt gemaakt. Kort gezegd kan vrijwel elke overweging om niet het Nederlands te hanteren onder deze redenering worden geschaard: er moet slechts het stempel van ‘noodzakelijk’ op worden gezet.

Het is niet verwonderlijk dat de rechter in kort geding, gegeven deze ruime marges van noodzakelijkheid die uit een gedragscode volgen, oordeelde dat de door BON aangevoerde argumenten geen standhielden in de context van een vermeende schending van de wettelijke voorschriften.

Indien de rechter wordt gevolgd in zijn redenering dat artikel 1.3(5) WHW ‘zich niet leent voor zelfstandige toetsing’ (r.o. 2.32), dan roept dit de intrigerende vraag op wat de betekenis is van artikel 1.3(5) WHW, en dan met name van het voorschrift dat de instellingen zich richten ‘wat betreft Nederlandstalige studenten op de bevordering van de uitdruk-kings-vaardigheid in het Nederlands’, indien het onderwijs niet in het Nederlands wordt gegeven. Vervalt die eis dan omdat het Nederlands niet wordt gehanteerd? Of moet de uitdrukkingsvaardigheid dan in die andere taal worden bevorderd?

Het vonnis van de rechter is niet alleen zeer leesbaar, maar in het vonnis is ook duidelijk verwoord (in r.o. 2.46) wat de taak van de rechter in deze is en dat die taak los staat

van de maatschappelijke of politieke discussie omtrent het belang van het hanteren van een bepaalde taal in (onderdelen van) een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs. De rechter formuleert dat als volgt:

Het is niet aan de voorzieningenrechter om in het debat een standpunt in te nemen over het belang van Nederlandstalig onderwijs voor de kwaliteit van het hoger onderwijs of over de vraag of Nederlandse universiteiten in het algemeen al dan niet te ver, of zonder noodzaak doorschieten in hun bereidheid om Engelstalige opleidingen aan te bieden ten koste van Nederlandstalige opleidingen. Het is primair aan de onderwijsinstellingen zelf om hierop met inachtneming van de geldende wettelijke kaders beleid te voeren, het is aan de verantwoordelijke toezichthouder en de Minister om daarop toe te zien en aan de wetgever om zo nodig nadere wet- of regelgeving vast te stellen die recht doet aan alle actuele omstandigheden en betrokken belangen. De voorzieningenrechter dient in deze procedure alleen een oordeel te geven over de – juridische – vraag of de vorderingen die BON tegen UM en UT heeft ingesteld, toegewezen kunnen worden.

Het bovenstaande laat onverlet dat uit bijvoorbeeld het onderzoek dat de Inspectie momenteel naar de gedragscodes en de internationalisering van het hoger onderwijs verricht, zal kunnen blijken dat UM, UT of andere Nederlandse universiteiten zonder aangetoonde noodzaak zijn overgegaan tot het aanbieden van Engelstalige opleidingen, naar aanleiding waarvan verdere actie nodig kan zijn. Dit valt echter buiten het bestek van deze procedure.

De discussie omtrent het hanteren van een andere taal dan het Nederlands is een discussie die niet voor de rechter moet worden gevoerd, maar binnen de onderwijsinstellingen zelf en met de wetgever. In het bijzonder gaat het dan om de verantwoording door de instelling (in casu de faculteit die de opleiding verzorgt) met betrekking tot de (wettelijke vereiste) noodzaak om geen Nederlands te hanteren. Vooral deze laatste opdracht – het aantonen van de noodzaak – vormt de kern van de maatschappelijke discussie over het taalgebruik in het wetenschappelijk onderwijs.

Alhoewel de discussie zich lijkt toe te spitsen op een keuze voor Nederlands dan wel Engels, is de onderliggende vraag niet zozeer of het Engels – of welke andere taal dan ook – noodzakelijk is, maar of de instellingen zich voldoende inspannen om het

onderwijs op een dusdanige manier aan te bieden dat er geen noodzaak (meer) is om een andere taal – dan het Nederlands – te bezigen. Als het uitgangspunt derhalve is dat de Nederlandse taal wordt gehanteerd tenzij er redenen zijn om daarvan af te wijken, dan spelen twee factoren een doorslaggevende rol: de mensen en het geld.

Om met dat laatste te beginnen; demografische statistieken laten zien dat het aantal nieuwe studenten dat zich jaarlijks meldt op de Nederlandse universiteiten afneemt. Dat wil zeggen, de aanwas van studenten die al in Nederland wonen neemt af, simpelweg omdat er sinds 2000 jaarlijks minder kinderen worden geboren.² Ter illustratie: in 2017 werden er bijna 170.000 kinderen geboren, terwijl dat er in 2000 nog ruim 206.000 waren. Dat is bijna een vijfde minder en dat heeft onmiddellijk consequenties voor de omvang van de totale studentenpopulatie en daarmee ook op de hoeveelheid geld die universiteiten krijgen. Naast een vast bedrag krijgen zij namelijk een variabel bedrag afhankelijk van het aantal inschrijvingen en de bijbehorende nominale studieduur, en het aantal bachelor dan wel masterexamens dat is behaald. Meer studenten betekent derhalve meer geld. Betere studenten betekent ook meer geld, omdat voor een student die snel een studie afrondt evenveel geld wordt betaald als voor een student die langzaam door de studie gaat, of die ruimschoots van allerlei herkansingen gebruik maakt.

Een van de manieren om derhalve meer financiële middelen te genereren is de werving van buitenlandse studenten. Studenten die gebruik maken van het Erasmusprogramma en in Nederland gaan studeren, leveren de desbetreffende universiteiten echter niet meer geld op. Voor studenten uit een van de lidstaten van de Europese Unie (Unieburgerstudenten) geldt namelijk hetzelfde tarief (collegegeld). Een Franse, Griekse of Hongaarse student aan een Nederlandse universiteit levert derhalve niet meer op dan een Nederlandse student. Het financiële verschil wordt wél gemaakt door studenten van buiten de Europese Unie. Deze zogenoemde derdelanderstudenten betalen (veel) meer dan de Unieburgerstudenten en genereren derhalve een niet te verwaarlozen inkomstenbron voor de instellingen van wetenschappelijk onderwijs.³ Er is derhalve een onderscheid tussen

de financiële consequenties van de inschrijving van Unieburgerstudenten en derdelanderstudenten.

Dat onderscheid heeft een vervelende bijwerking. Derdelanderstudenten brengen (meer) geld op en dus is het financieel aantrekkelijk om de drempel voor derdelanderstudenten zo klein mogelijk te houden. Een van de maatregelen is dan om de opleiding in het Engels aan te bieden omdat er meer derdelanderstudenten zijn die het Engels machtig zijn dan het Nederlands. Op zich lijkt dat geen probleem: een opleiding aanbieden waarin Engels de voertaal is en waarvoor zich Engelstalige studenten inschrijven. Het wordt pas een probleem indien de vereiste noodzaak daartoe slechts een financieel criterium is: het levert meer op. Dat zou immers kunnen leiden tot het afschaffen van onderwijs in het Nederlands. En als de voertaal dan ook nog eens geen Engels maar Dungleish is, dan is het begrijpelijk dat dit protesten oproept.

"Van de docenten die vakken verzorgen in een Engelstalige opleiding moet worden geëist dat zij het Engels tenminste op C1 niveau beheersen (C2 is het niveau van een near-native speaker)"

Van de docenten die vakken verzorgen in een Engelstalige opleiding moet worden geëist dat zij het Engels tenminste op C1 niveau beheersen (C2 is het niveau van een near-native speaker). Zij moeten immers de stof uitleggen in het Engels en zeker in talige studies als de rechtsgeleerdheid is de taal daarbij een uiterst belangrijk, zo niet onmisbaar, instrument. Van de student moet min of meer hetzelfde worden geëist. Bij een talige studie als de rechtsgeleerdheid is het een absoluut vereiste dat de student de taal van het vakgebied beheerst: en dan niet een *vertaling* maar de oorspronkelijke taal.

Betekent dit nu dat het Engels niet gehanteerd zou mogen worden? Nee. In sommige opleidingen kan

² Centraal Bureau voor de Statistiek: kerncijfers, bevolking, bevolkingsontwikkeling, geboorte. <statline.cbs.nl/Statweb/selection/?DM=SLNL&PA=37422NED&VW=T> [9 augustus 2018].

³ Fernhout, R. 'Studie', in: K. Zwaan (et al.), *Nederlands Migratierecht*, 2e druk, Den Haag: Boom Juridisch 2018, p.91-176.

het Engels een nuttige aanvulling zijn. Bijvoorbeeld als de docent zich veel beter in het Engels dan in het Nederlands kan uitdrukken en het vak zich er goed voor leent. Het gebruik van het Engels zou dan ook zelfs als noodzakelijk kunnen worden bestempeld omdat de staf die een bepaalde opleiding verzorgt Engelstalig is en het Nederlands niet of slecht beheerst. In de Nederlandse praktijk – en zeker in Nijmegen – is het echter maar zeer de vraag of het aanbieden van een Engelstalige opleiding een noodzaak en gewenst is, zeker in het licht van de eis die aan rechters en advocaten in Nederland wordt gesteld om het juridische jargon goed te beheersen. Meer in het bijzonder is het zeer de vraag of de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs wel ten minste zo hoog is als het Nederlandstalige onderwijs. Dat laatste zou eigenlijk de maatstaf moeten zijn.

Dit betekent dat het Engels (of beter gezegd: een andere taal dan het Nederlands) slechts een tweede optie is die pas mag worden overwogen indien er een noodzaak toe is (en dat is uitdrukkelijk géén financiële noodzaak). Ook zou overwogen kunnen worden om standaard Nederlandse taallessen aan niet-Nederlandstalige studenten aan te bieden. Stel dat alle opleidingen, die nu hoofdzakelijk of zelfs exclusief in het Engels worden aangeboden, zouden overschakelen naar het Nederlands als voertaal, en stel dat alle studenten die zich zouden willen inschrijven voor die opleiding het Nederlands eerst eigen moeten maken. Dan zou de kwaliteit van het onderwijs er zeker niet onder lijden en in vergelijking met het eerder gegeven Engelstalige onderwijs er waarschijnlijk gemiddeld

genomen op vooruitgaan. Belangrijker nog is dat in een dergelijke situatie de oneigenlijke discussie over het discrimineren van studenten of het uitgesloten voelen van niet-Nederlandstalige studenten in een ander perspectief geplaatst kunnen worden. Het zou een interessant perspectief opleveren indien alle EU-lidstaten hun opleidingen uitsluitend in hun eigen landstaal zouden aanbieden inclusief intensieve taalcursussen voor de internationale student.

"In de Nederlandse praktijk – en zeker in Nijmegen – is het echter maar zeer de vraag of het aanbieden van een Engelstalige opleiding een noodzaak en gewenst is, zeker in het licht van de eis die aan rechters en advocaten in Nederland wordt gesteld om het juridische jargon goed te beheersen"

De veel gebruikte mantra van het belang van de internationalisering zou dan uit het benepen circuit van de verengelsing kunnen worden gehaald en geplaatst in het ruimere perspectief van het kennis nemen van een andere cultuur en taal. Wat zou het toch mooi zijn als 'de' student niet alleen over de grens gaat studeren maar ook in de taal die over die grens gesproken wordt. Lastig? Wellicht. Mogelijk? Wel zeker.